

Розвиток фінансових відносин

Юсіф НАДЖАФЗАДЕ

**УДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ
ФІНАНСОВОЇ ПІДТРИМКИ РОЗВИТКУ
СПЕЦІАЛЬНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ЗОН
В АЗЕРБАЙДЖАНІ****Резюме**

Спеціальні економічні зони в Азербайджані стикаються зі значними проблемами через недостатнє та несистематичне державне фінансування, які поглиблюються через конкуренцію з іншими бюджетними пріоритетами, такими як післявоєнна відбудова та економічна криза. Надмірна залежність від державного фінансування призвела до затримки розвитку та стагнації більшості СЕЗ і до непропорційно високої залежності від єдиної успішної зони (Сумгаїтський хіміко-індустріальний парк), яка забезпечує понад 80% результатів діяльності національних СЕЗ. Бюрократичні бар'єри, законодавча негнучкість та відсутність приватних або гібридних моделей фінансування ще більше стримують зростання СЕЗ, обмежуючи їхній потенціал залучення диверсифікованих інвестицій, зниження безробіття та стимулювання економічної диверсифікації. Мета статті – запропонувати реформу фінансово-управлінської структури для вирішення таких системних проблем. У дослідженні застосовано методи систематичного аналізу, кількісного аналізу та узагальнення для дослідження діяльності індустріальних парків та індустріальних районів в Азербайджані та аналізу їхніх поточних показників ефективності. Також виконано порівняльний аналіз механізмів фінансування СЕЗ

© Юсіф Наджафзаде, 2025.

Наджафзаде Юсіф, аспірант, Азербайджанський державний університет економіки, Баку, Азербайджан. ORCID: 0009-0005-7333-2369 Email: necefzadeyusif@gmail.com

Азербайджану з іноземними практиками, щоб оцінити перспективи та можливості їх застосування. У результаті дослідження з'ясовано, що вдосконалення системи державного фінансування СЕЗ в Азербайджані може поліпшити їхній розвиток. У зв'язку з цим, рекомендовано реформувати та вдосконалити механізми державного фінансування через упровадження гібридних моделей фінансування за участі державного та приватного секторів. Крім того, запропоновано реформувати законодавство та посилити участь приватного сектору для створення стійких стратегій фінансування, зменшення залежності від державного бюджету та покращення показників ефективності СЕЗ, зокрема підвищення рівня економічної диверсифікації, збільшення експорту та зменшення безробіття, що сприятиме створенню конкурентного та стійкого до корупції бізнес-середовища.

Ключові слова:

інвестиції, податок, спеціальна економічна зона, стимули, уряд, фінанси.

Класифікація за JEL: H21, H39, H54.

2 таблиці, 6 рисунків, 24 джерела літератури.

Постановка проблеми

Досягнення економічного зростання є пріоритетною метою для Азербайджану, як і для багатьох інших країн світу. Як зауважує азербайджанський науковець Hasanli (2023), різні країни впроваджують різноманітні заходи для стимулювання економічного зростання. Рівень розвитку економіки відображається в таких основних показниках, як валовий внутрішній продукт (ВВП), обсяг експорту та зниження рівня безробіття. Інвестиції є головною рушійною силою цих показників, що робить розробку механізмів їх стимулювання пріоритетом для уряду. Інвестиції можуть надходити від держави, зокрема державних установ, а також від приватних підприємств. Для компаній основним мотивом для інвестування є отримання прибутку (Namazova,

2023). Відповідно, інвесторів приваблюють сфери з низькими податками та митами. Для них важливі географічне розташування, мета інвестицій, доступ до енергоресурсів та інші міркування. З огляду на це багато корпорацій з великим капіталом інвестують у країни, що розвиваються, які пропонують низку переваг, що сприяють активізації ділової активності, найважливішою з яких є дешева робоча сила (Vamber et. al., 2014). Через недостатній розвиток бізнес-середовища в цих країнах кількість невикористаних вільних площ відносно велика. Однак, окрім згаданих позитивних аспектів, також є негативні фактори, зокрема такі:

Бюрократія – у країнах, що розвиваються, простежуються значні бюрократичні бар'єри на державному рівні (Asaju & Ayeni, 2021). Компанії, які мають бажання розпочати підприємницьку діяльність у цих країнах, повинні отримати різні дозволи та погодження від державних органів. Крім того, створення виробничої інфраструктури компанії має бути ухвалена державними органами та відповідати встановленим ними стандартам, що призводить до втрат часу для інвесторів.

Корупція – частіше простежується в багатьох країнах, що розвиваються (Bardhan, 2017) (наприклад, частіші перевірки компаній, видача документів в обмін на хабарі та ін.). Це перешкоджає створенню конкурентного ринку і, найголовніше, знижує рівень іноземних інвестицій в країну. На усунення такої корупції держава витрачає значні кошти з бюджету. Водночас у суспільстві розробляються та впроваджуються альтернативні методи боротьби з корупційними механізмами.

Відсутність конкурентного ринку – корупція в країнах, що розвиваються, також створює умови для того, щоб деякі компанії стали головними фігурантами на ринку. Компанії, які близькі до високопосадовців, можуть створювати бар'єри для інших гравців на ринку. У таких випадках іноземним та іншим інвесторам важко інвестувати в цей напрямок (Dixit та Stern, 1982).

Хоча становлення бізнес-середовища в країнах, що розвиваються, розкриває потенційні можливості, деякі бар'єри перешкоджають створенню конкурентного клімату. Внаслідок цього інвестиційна активність у країні знижується, що призводить до економічної стагнації. Для вирішення цієї проблеми держава повинна безпосередньо втрутитися, створивши спеціальну територію з особливим правовим режимом, відмінним від решти території країни, де бізнес може комфортно функціонувати. Такі риси характерні для спеціальних економічних зон (СЕЗ).

У багатьох країнах, зокрема в Азербайджані, формуються СЕЗ, які вважаються ефективним інструментом для поживлення й розвитку економіки країни. Держава бере безпосередню участь у створенні СЕЗ і часто в їхньому фінансуванні. Однак є випадки, коли держава відіграє опосередковану роль. Децентралізовані моделі управління, наприклад індійські СЕЗ, пов'язані з «розумними містами» (Roy, 2016), могли б допомогти усунути бю-

рократичні перешкоди в Азербайджані. У порівняльному дослідженні економістів Stiglitz та Pieth (2016) автори дійшли висновку, що для покращення умов функціонування СЕЗ потрібні механізми управління, які будуть стійкими до корупції.

Спеціальні економічні зони в Азербайджані стикаються зі значними проблемами через недостатнє та несистематичне державне фінансування, які поглиблюються через конкуренцію з іншими бюджетними пріоритетами, такими як післявоєнне відновлення та економічна криза. Надмірна залежність від державного фінансування призвела до затримки розвитку і стагнації більшості СЕЗ та непропорційно високої залежності від єдиної успішної зони (Сумгайтський хіміко-індустріальний парк), яка забезпечує понад 80% результатів діяльності національних СЕЗ. Бюрократичні бар'єри, законодавча негнучкість та відсутність приватних або гібридних моделей фінансування ще більше стримують зростання СЕЗ, обмежуючи їхній потенціал залучення диверсифікованих інвестицій, зниження безробіття та стимулювання економічної диверсифікації. Вирішення цих проблем потребує реформ, спрямованих на створення альтернативних механізмів фінансування, залучення приватного сектору та внесення змін до законодавства, що сприятимуть сталому розвитку СЕЗ.

Мета статті – запропонувати реформовану фінансово-управлінську структуру для СЕЗ в Азербайджані для вирішення системних проблем, таких як відсутність систематичного державного фінансування, бюрократична неефективність та надмірна залежність від однієї успішної зони. На основі аналізу найкращих міжнародних практик та поточних механізмів фінансування СЕЗ в Азербайджані у дослідженні важливо рекомендувати впровадження гібридних державно-приватних моделей фінансування, законодавчих реформ та посилення участі приватного сектору. Крім цього, науковий пошук зосереджений на розробленні стійких стратегій фінансування, які зменшуватимуть залежність від державного бюджету, диверсифікуватимуть джерела інвестицій та покращуватимуть показники ефективності СЕЗ, зокрема диверсифікації економіки, зростання експорту та скорочення безробіття, а також сприятимуть створенню конкурентного та стійкого до корупції бізнес-середовища.

Огляд літератури

Немає стандартного, загальноприйнятого визначення спеціальних економічних зон (СЕЗ). Згідно з UNCTAD (2019), СЕЗ – це географічно окреслені території в межах країни, щодо яких уряд розробляє більш ліберальні економічні правила, ніж ті, що застосовуються на національному рівні, що сприяє прямим іноземним інвестиціям, просуванню експорту та промислово-му розвитку. Farole та Winkler (2011) визначають СЕЗ як чітко окреслені те-

риторії, де для стимулювання промислової конкурентоспроможності та регіонального економічного розвитку запроваджуються спеціалізоване регуляторне поле, фіскальні стимули та адміністративні пільги. Cheng (2019) припускає, що СЕЗ можуть бути каталізатором транскордонної торгівлі. Aggarwal (2010) описує СЕЗ як визначені території, де уряди застосовують іншу, ніж для решти території, сприятливу економічну політику, зокрема знижені мита та спрощене регулювання, для стимулювання промислової активності та інтеграції місцевої економіки у світові ринки.

Причиною відмінностей у підходах до СЕЗ є те, що кожна країна визначає СЕЗ на основі власного законодавства, а також створює та управляє СЕЗ у різних форматах та правових режимах. Метою створення СЕЗ є залучення іноземних інвестицій та стимулювання місцевих інвесторів. Для створення СЕЗ держава виділяє для неї спеціальну територію. Ця територія має бути розташована поблизу основних магістралей і транспортних вузлів, щоб полегшити компаніям-резидентам експорт продукції в різні регіони та за кордон. Для активізації діяльності компаній-інвесторів у СЕЗ також запроваджується спеціальний правовий режим, завдяки якому компанії-резиденти СЕЗ звільняються від багатьох податкових та митних зборів. Водночас держава пропонує концесійні кредити для підтримки їхнього повного фінансування. СЕЗ також мають допоміжну інфраструктуру для комфортного функціонування суб'єктів господарювання, наприклад допоміжні виробничі потужності та склади для зберігання продукції. Ці особливості відрізняють СЕЗ від інших територій і стимулюють інвесторів вкладати кошти в ці зони, що сприяє зміцненню бізнес-середовища в країні та економічному зростанню.

Для досягнення економічного зростання СЕЗ орієнтуються на такі показники:

- збільшення інвестицій, які є основним рушієм економічного розвитку, зумовлює зростання кількості підприємств у країні, що, відповідно, впливає на інші показники;
- зниження рівня безробіття: збільшення кількості підприємств зумовлює більший попит на робочу силу в країні, що зменшує кількість безробітних;
- розширення виробництва та експорту, що зумовлено збільшенням кількості підприємств у країні;
- диверсифікація економіки: різноманітні суб'єкти господарювання працюють у різних галузях промисловості та послуг, що приводить до більш диверсифікованої економіки країни.

Отже, СЕЗ – це території, де місцева влада впроваджує преференційну політику, наприклад знижені тарифи та спрощені митні процедури, щоб створити конкурентне бізнес-середовище для вітчизняних та іноземних інвесторів (Steenbergen & Javorcik, 2017). Держава бере безпосередню участь у

фінансуванні СЕЗ, однак не завжди є успішно. Коли СЕЗ фінансує держава, функції управління та нагляду також покладаються на неї. У таких випадках негативні аспекти, згадані раніше, можуть впливати на СЕЗ і призводити до їхнього неефективного функціонування.

Методологія

У дослідженні застосовано методи систематичного аналізу та узагальнення для вивчення діяльності індустріальних парків і промислових районів в Азербайджані. Прийоми кількісного аналізу використовуються для аналізу основних фінансових даних та відображення основних показників ефективності (KPIs) СЕЗ, таких як обсяги виробництва, обсяги експорту та рівень інвестицій, щоб відстежувати тенденції та зміни в часі. Крім того, виконано порівняльний аналіз шляхом порівняння механізмів фінансування СЕЗ Азербайджану з міжнародними кращими практиками для оцінювання їхніх перспектив та доцільності застосування у вітчизняній практиці.

Результати

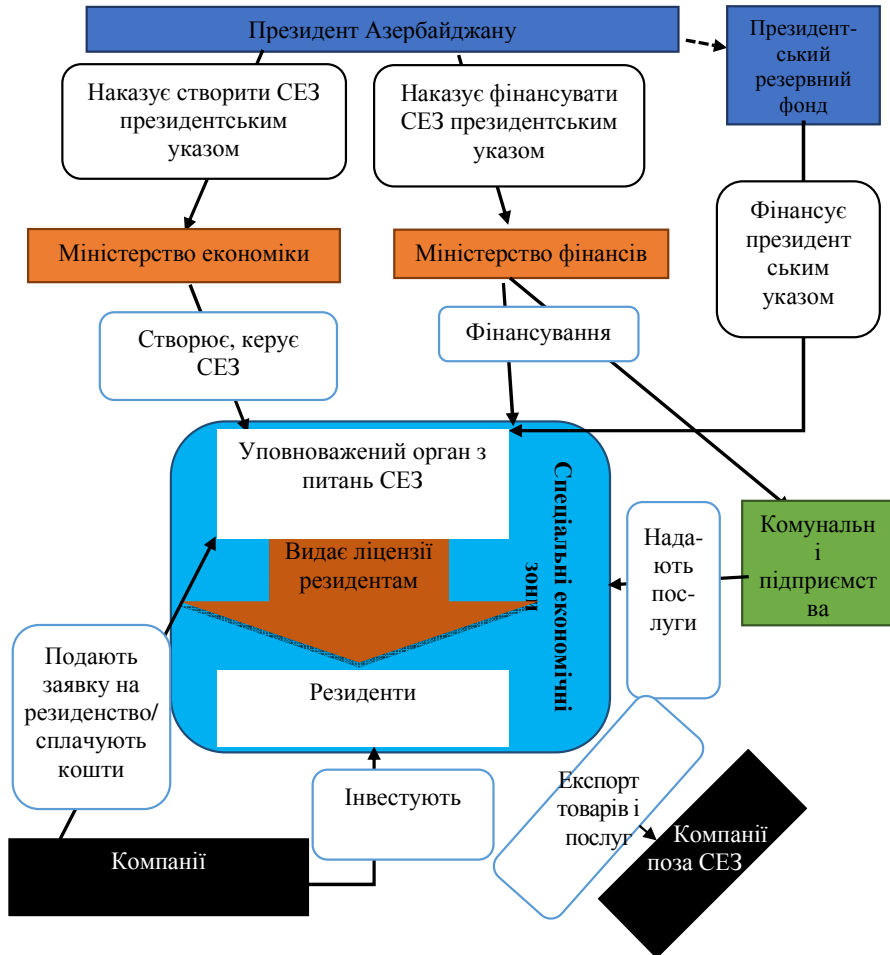
Сьогодні в Азербайджані відомо кілька типів СЕЗ. До них належать «індустріальні парки», «промислові райони» («індустріальні зони») та «вільні економічні зони». Всі згадані індустріальні парки фінансує держава, а саме: державний бюджет і Резервний фонд Президента. Індустріальні райони фінансує Азербайджанська інвестиційна компанія, яка також отримує ці кошти з державного бюджету. На рис. 1 показано схему державного фінансування СЕЗ, що діють в Азербайджані.

В Азербайджані капітальні інвестиції (інвестиційні видатки) відіграють значну роль в економічних витратах. Ці видатки спрямовуються на державні установи, урядові агенції та державні підприємства, що діють на території країни, і вони часто перевищують виділений бюджет. Другорядні проекти або фінансуються поетапно, або переносяться на наступні роки, що часто затримує їх реалізацію. Інвестиції азербайджанського уряду в СЕЗ представлені в табл. 1.

Показники, представлені в табл. 1, були перераховані з азербайджанських манатів у долари США за даними CEIC (<https://www.ceicdata.com/en/indicators>). Варто зазначити, що індустріальні парки «Мінгачевірський» і «Карадагський» були створені ще до формування самих СЕЗ. Їхні загальні капітальні інвестиції (зокрема, державне фінансування) становили 165,9 млн дол. США та 470 млн дол. США, відповідно.

Рисунок 1

Процедура державного фінансування СЕЗ в Азербайджані

Джерело: авторська розробка.

Таблиця 1

Інвестиції уряду Азербайджану у СЕЗ

Назва	Дата	Площа (га)	Капітальні витрати (млн дол. США)	Прогнозовані операційні витрати на рік (млн дол. США)			
				2024	2025	2026	2027
Сумгаїтський хіміко-промисловий парк	2014	583,5	~255,1	6,48	7,06	7,66	8,28
Балаханський промисловий парк	2014	10,15	~63,8	0,41	0,44	0,48	0,53
Мінгачевірський промисловий парк**	2015	26	~58,5	Витрати на утримання цієї зони, включаючи капітальні витрати, покриваються компанією-резидентом			
Піраллахінський промисловий парк	2016	30	~31,3	0,58	0,62	0,67	0,74
Карадагський промисловий парк**	2017	72	~29,1	Витрати на утримання цієї зони, включаючи капітальні витрати, покриваються компанією-резидентом			
Нефтчалінські промислові райони	2017	10	12,8	0,58	0,64	0,69	0,74
Масаллінські промислові райони	2017	4,7	9,6	0,44	0,48	0,53	0,56
Гаджигабульський промисловий парк	2017	60	32,2	1,02	1,11	1,20	1,31
Сабірабадські промислові райони	2017	20,3	14,8	0,67	0,74	0,79	0,86
Вільна економічна зона Алат*	2018	873,74	460	Витрати на утримання цієї зони покриває керівна компанія			
Агдамський промисловий парк*	2021	190	~58,8	2,63	2,89	3,14	3,42
Промисловий парк «Економічна зона «Долина Аразу»»*	2021	200	~58,8	2,72	2,96	3,23	3,51
Нахічеванський промисловий парк*	2024	300	н/д	н/д	н/д	н/д	н/д

Примітки: *Ці СЕЗ перебувають у стадії будівництва. **Резиденти цих зон були створені до виникнення самих СЕЗ.

Джерело: власні розрахунки за даними Міністерства економіки Азербайджану.

У спеціальних економічних зонах, що діють в Азербайджані, простежуються затримки у фінансуванні. Наприклад, перша СЕЗ в Азербайджані – Сумгаїтський хіміко-промисловий парк – створена у 2014 р. З моменту заснування цей парк фінансувався поетапно, насамперед через нафтову кризу 2015 р. Економічний спад, спричинений цією кризою, не дозволив уряду виділити необхідні кошти для парку, що сповільнило його розвиток.

Незважаючи на ці затримки, участь заводів SOCAR з виробництва карбаміду та полімерів, які залучені урядом, сприяла зростанню парку. Крім того, діяльність численних іноземних приватних інвесторів ще більше зміцнило Сумгаїтський хімічний індустріальний парк. Сьогодні на цей парк припадає 85% загальних результатів діяльності індустріальних зон у країні. Однак, на нашу думку, за умови повного та безперебійного фінансування ефективність парку могла би бути ще вищою.

Після Другої Карабахської війни у 2020 р. звільнені території потребували значної фінансової підтримки, що змусило уряд щорічно виділяти понад 2 млрд манатів на реконструкцію. Це, однак, зменшує обсяг капітальних інвестицій, доступних для економіки загалом. Унаслідок цього багато організацій, зокрема СЕЗ, можуть зіткнутися з проблемами в забезпеченні фінансування з державного бюджету, що може негативно вплинути на їхній розвиток.

Таблиця 2

Основні показники ефективності азербайджанських СЕЗ

Показник	Од. виміру	2019	2020	2021	2022	2023
Загальний обсяг виробництва СЕЗ	млн дол. США	568,59	730,18	1357,47	1636,06	1863,12
Загальний обсяг експорту СЕЗ	млн дол. США	186,88	209,29	564,29	637,29	581,76
Загальний обсяг інвестицій СЕЗ	млн дол. США	427,53	184,88	145,71	52,06	119,06

Джерело: власні розрахунки на основі даних Economic Zones Development Agency (n.d.).

Як бачимо, хоча основні показники ефективності СЕЗ зростають, простежується різке зниження обсягів інвестицій. Крім того, значна частина цих показників припадає на Сумгаїтський хімічний індустріальний парк. У період з 2019 по 2023 рр. обсяги виробництва в цьому парку становили 484,3 млн дол. США, 665,8 млн дол. США, 1278,9 млн дол. США, 1594,9 млн дол. США і 1747,2 млн дол. США, відповідно. Щодо експорту за той самий період, то

цифри були такими: 162,6 млн дол. США (2019 р.), 197,6 млн дол. США (2020 р.), 515,9 млн дол. США (2021 р.), 607,8 млн дол. США (2022 р.) та 551,2 млн дол. США (2023 р.). Однак показники інвестицій демонструють значне зниження з роками. У період з 2019 по 2023 рр. інвестиції від резидентів становили 409,3 млн дол. США (2019 р.), 174,3 млн дол. США (2020 р.), 132 млн дол. США (2021 р.), 44,5 млн дол. США (2022 р.) та 96,1 млн дол. США (2023 р.), відповідно.

Згідно з даними, очевидно, що на Сумгайтський хіміко-індустріальний парк припадає понад 80% загальних результатів СЕЗ, що діють в Азербайджані. Це означає, що будь-які перебої в діяльності парку призведуть до суттєвого зниження показників СЕЗ по всій країні.

На нашу думку, успіх Сумгайтського хіміко-індустріального парку значною мірою зумовлений великою територією та значними фінансовими ресурсами. Територія парку охоплює майже 600 га, а його резидентами є понад 30 престижних державних і приватних підприємств. За винятком парків, запланованих у Карабаському регіоні, наступним за величиною є Гарадагський індустріальний парк, який займає лише 72 га і має лише одного резидента. Такі фактори сприяли перевазі Сумгайтського хімічного індустріального парку над іншими СЕЗ.

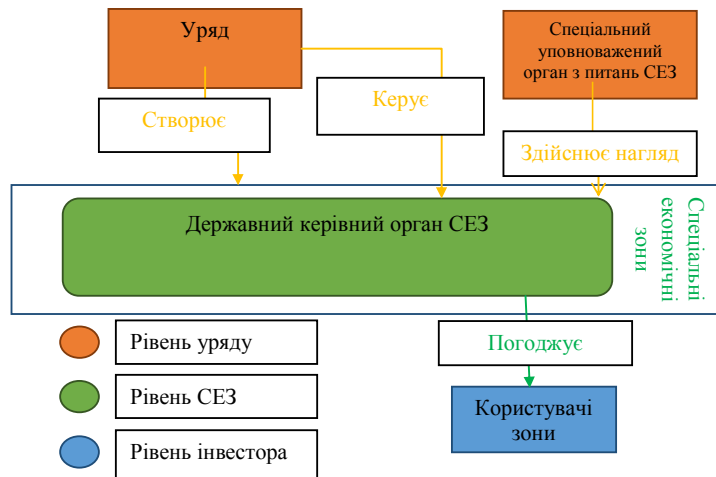
Обговорення

Усі СЕЗ, що діють в Азербайджані, фінансувалися з державного бюджету. Такий метод негативно вплинув на розвиток СЕЗ, що призвело до стагнації діяльності багатьох зон. Щоб запобігти цьому, уряд повинен переглянути механізм фінансування СЕЗ.

У світовій практиці відомо три механізми фінансування СЕЗ: державне, приватне та гібридне. На рис. 2-4 відображено державну, приватну та гібридну моделі управління СЕЗ.

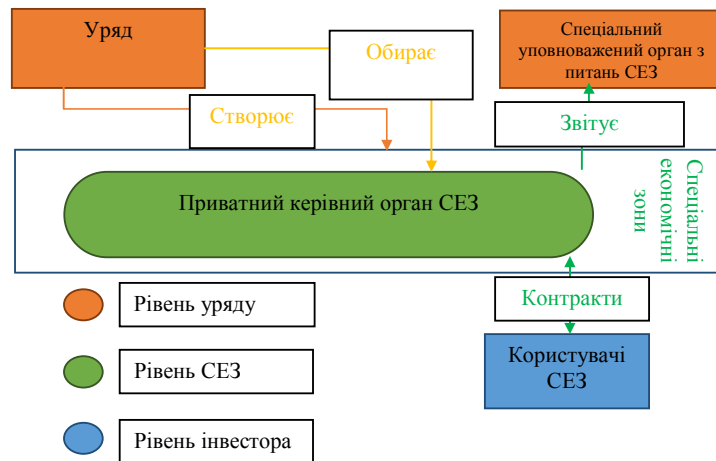
Всі типи СЕЗ, що функціонують в Азербайджані, дотримуються державної моделі управління. Для розвитку СЕЗ в Азербайджані необхідно змінити цю модель і надати можливість фінансувати СЕЗ з альтернативних джерел. Тому необхідно залучити різні корпорації до процесу покращення фінансування СЕЗ в Азербайджані. Ці корпорації могли би мати статус «оператора» в межах СЕЗ. Залежно від механізму державного управління, частина або вся відповідальність за фінансування була би передана оператору. Компанії-оператори братимуть безпосередню участь в управлінні СЕЗ і відповідати-муть за її розвиток та моніторинг допуску резидентів.

Рисунок 2

Державна модель управління СЕЗ

Джерело: адаптовано за UNCTAD (2019).

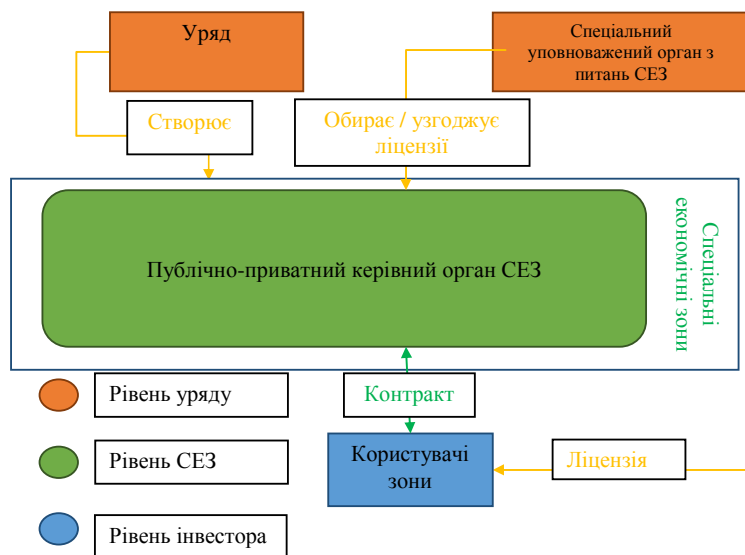
Рисунок 3

Приватна модель управління СЕЗ

Джерело: адаптовано за UNCTAD (2019).

Рисунок 4

Гібридна модель управління СЕЗ

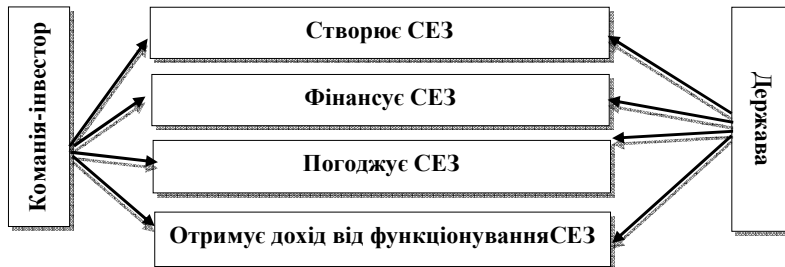

Джерело: адаптовано за UNCTAD (2019).

У результаті оператор надаватиме статус резидента проектам з довгостроковим горизонтом діяльності та сильними бізнес-планами. Крім того, компанія-оператор зможе створити свій виробничий ланцюжок у межах СЕЗ і водночас залучити до зони інші пов'язані з нею компанії для побудови виробничого ланцюга. Крім того, коли компанії-оператори стикатимуться з фінансовими труднощами, вони могли би отримати пільгові кредити від уряду, що опосередковано дозволить їм фінансувати СЕЗ. Водночас певний обсяг фінансування з державного бюджету можна було би виділяти керівному органу управління СЕЗ і розподіляти між СЕЗ. Рис. 5 та 6 ілюструють запропонований механізм фінансування та управління СЕЗ.

Запропонований підхід мав би позитивний вплив не лише на розвиток СЕЗ, а й на державу. За такого методу держава утримується від фінансування СЕЗ. Крім того, передавши механізм управління оператору СЕЗ, уряд виконував би лише наглядову функцію, що допомогло б забезпечити ефективне виконання оператором своїх основних наглядових обов'язків. Зрештою, це значно зменшить залежність СЕЗ від державного бюджету.

Рисунок 5

Публічно-приватне партнерство в СЕЗ

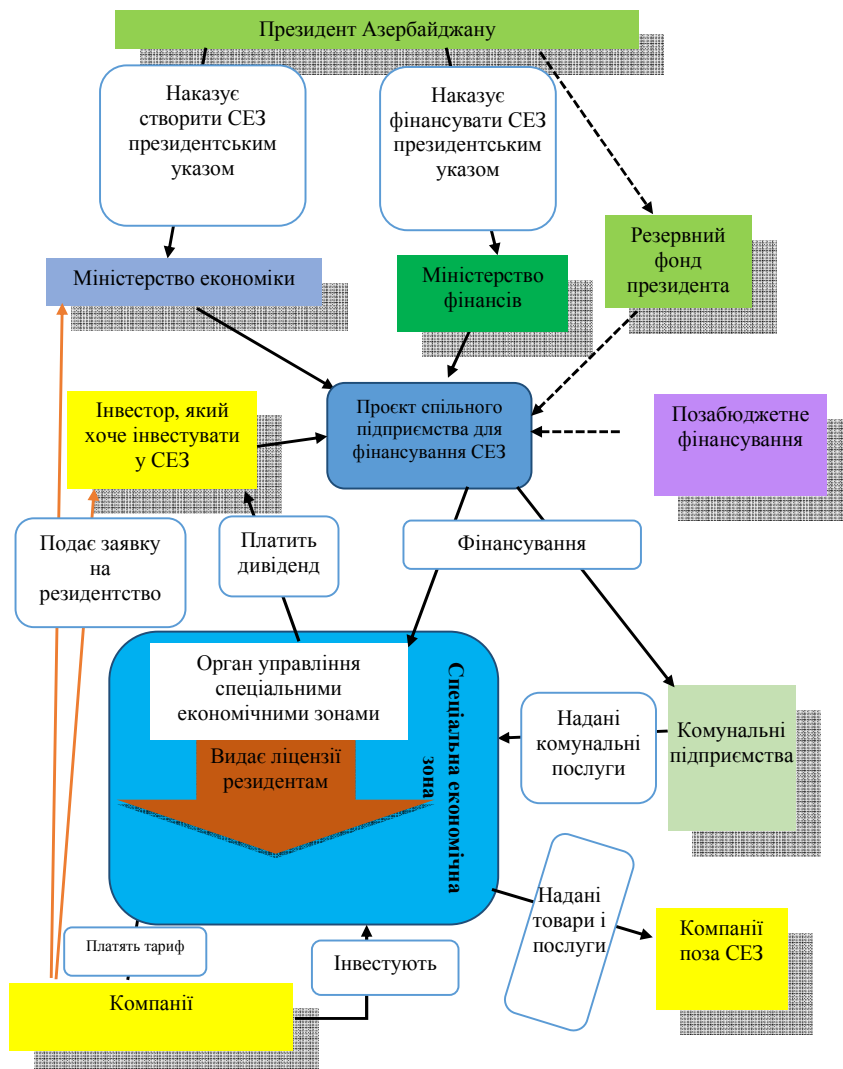
Джерело: власна розробка.

Запропонований підхід не використовується в сусідніх країнах. Однак його практикують азійські країни, такі як Індія та В'єтнам. Вони здають в оренду і продають території приватним інвесторам для розвитку. Потім приватний сектор стає оператором і починає створювати власний ланцюг постачання. Згідно зі звітом Азійського банку розвитку щодо СЕЗ, зі 100 СЕЗ, що належать цим країнам, понад 70% належать приватному сектору, а решта – державному сектору та уряду (Mangal, 2019). Такий підхід приніс багато інвестицій у ці країни. Наприклад, нагромаджені зареєстровані інвестиції у В'єтнамі становили 145 млрд дол. США у 2018 р. (Tien та Nuong, 2020). В Індії експорт резидентів індійських СЕЗ становив 19,9% від загального експорту країни (Pathan, 2017). Обидві держави є країнами з економікою, що розвивається, і постійні реформи в секторі СЕЗ сприяють цьому розвитку.

Сусідні країни, такі як Грузія та Казахстан, мають більш прогресивне законодавство щодо СЕЗ. Наприклад, підприємства, які працюють у грузинських СЕЗ, сплачують за ставкою 0% податок на прибуток, ПДВ, податок на майно та ввізне / вивізні мито (PwC, 2025). На відміну від цього, підприємства, що працюють у межах країни, сплачують корпоративний податок у розмірі від 4% до 15%, а також мають інші податкові та митні зобов'язання. Казахстанські СЕЗ також пропонують підприємствам різноманітні податкові та митні пільги, зокрема звільнення від сплати ввізного мита та ПДВ на товари, що імпортуються для виробництва, а також знижені ставки корпоративного податку (від 0% до 10%) для експортно-орієнтованої діяльності. Крім того, компанії отримують вигоду від звільнення від сплати податку на майно на строк до 10 років та зниження тарифів на комунальні послуги, що допомагає зменшити операційні витрати. Ці стимули мають заохотити інвестиції та прискорити промисловий розвиток країни (Konysbek, 2022).

Рисунок 6

Пропонована система фінансування СЕЗ

Джерело: власна розробка.

В Азербайджані резиденти СЕЗ отримують різні податкові та митні пільги, зокрема звільнення від сплати ввізного мита та ПДВ на товари, що імпортуються для виробництва, а також знижені ставки корпоративного податку, особливо для експортно-орієнтованої діяльності. Крім того, підприємства в СЕЗ звільняються від сплати податку на майно на строк до 10 років, а також від сплати внесків на соціальне страхування та комунальних платежів. Ці стимули мають залучити інвестиції та прискорити промисловий розвиток. Азербайджанські СЕЗ пропонують подібні стимули до тих, що надають казахстанські СЕЗ. Обидві країни взяли на озброєння принципи та механізми, встановлені російськими СЕЗ, які мають схожі структури та стимули.

На основі проведеного дослідження можна зробити висновок, що всі СЕЗ, які діють в Азербайджані, були створені і розвиваються за рахунок коштів державного бюджету, а їхня законодавча база дуже схожа на російське законодавство і практику функціонування СЕЗ. Така політика уряду перешкоджає розвитку потенціалу СЕЗ. Крім того, згідно зі ст. 5.1 Закону «Про створення спеціальних економічних зон», джерела фінансування СЕЗ визначаються відповідним органом виконавчої влади. З цього можна зробити висновок, що уряд може використовувати інші джерела для фінансування СЕЗ, і жодних бар'єрів у цьому процесі не встановлено.

Висновки

У результаті аналізу фінансування СЕЗ виявлено кілька проблем у цій сфері. Фінансування СЕЗ винятково з державного бюджету виявилось недостатнім через обмежені фінансові можливості національного бюджету. Сьогодні єдина успішна СЕЗ – Сумгаїтський хімічний індустріальний парк, який забезпечує більшість показників ефективності серед усіх СЕЗ, що функціонують у країні. Успіх парку зумовлений його вигідним розташуванням та створенням компаній-резидентів іншими державними підприємствами.

Для покращення функціонування СЕЗ в Азербайджані необхідні реформи. СЕЗ розглядаються як основні рушії інвестиційної діяльності та припливу іноземних інвестицій у країну. Крім того, спеціальні податкові та митні режими, що застосовуються в цих зонах, заохочують резидентів виробляти великі обсяги продукції, що сприяє зменшенню безробіття в країні.

На основі наведеного вище аналізу, вважаємо, що для забезпечення розвитку СЕЗ необхідно знайти альтернативні джерела фінансування та змінити модель управління СЕЗ. Ці зміни дадуть змогу уряду забезпечити повне фінансування СЕЗ, незважаючи на обмежені бюджетні ресурси.

Основна наукова новизна цього дослідження полягає в дослідженні удосконалення механізму державного фінансування та управління СЕЗ у су-

часних умовах в Азербайджані. Основна увага аналізу зосереджена на участі державного бюджету у фінансуванні СЕЗ. У разі застосування до СЕЗ Азербайджану результати дослідження посилять діяльність СЕЗ та сприятимуть надійному створенню майбутніх СЕЗ у країні.

З огляду на викладене вище пропонуємо такі рекомендації щодо покращення фінансування СЕЗ:

По-перше, важливо використовувати позабюджетні кошти та залучати приватний сектор до створення та організації СЕЗ. Наявність альтернативних джерел фінансування усуне затримки або обмеження у фінансуванні СЕЗ. Це забезпечить організацію та розвиток СЕЗ відповідно до найвищих стандартів.

По-друге, необхідно запровадити статус оператора СЕЗ. Це звільнить уряд від необхідності шукати резидентів. Оператори самостійно прийматимуть та оцінюватимуть резидентів. Вони здаватимуть в оренду інфраструктуру та земельні ділянки прийнятим резидентам та стягуватимуть плату за свою діяльність. Наприклад, в ОАЕ плата коливається від 2000 до 5000 дирхамів ОАЕ залежно від типу резидента та СЕЗ. Ці кошти покриватимуть членські внески, річну діяльність, використання інфраструктури та оренду. Уряд оцінюватиме діяльність зони і через переговори з компаніями-операторами визначатиме, які дії необхідно взяти для подальшого розвитку СЕЗ.

По-третє, для забезпечення ефективності вищезазначених пропозицій необхідно також внести певні законодавчі зміни. Варто розглянути питання про продовження терміну концесії для СЕЗ та введення більш м'яких податкових умов для резидентів після закінчення терміну концесії. Ці зміни забезпечать підтримку довгострокової діяльності операторів та покращать перспективи СЕЗ.

Список використаної літератури

- Azerbaijan Economic Zones Development Agency. (n.d.). Economic zones of Azerbaijan. Economic Zones Development Agency. <https://economiczones.gov.az/>
- Aggarwal, A. (2010, February 23). *Economic impacts of SEZs: Theoretical approaches and analysis of newly notified SEZs in India* (MPRA Paper No. 20902). https://mpr.ub.uni-muenchen.de/20902/2/MPRA_paper_20902.pdf
- Al-Saleh, Y. (2018). Crystallising the Dubai model of cluster-based development [Case Study]. *Place Branding and Public Diplomacy*, 14, 305–317. <https://doi.org/10.1057/s41254-017-0079-1>

- Asaju, K., & Ayeni, E. (2021). Public bureaucracy and national development in Nigeria: Issues and challenges. *Nigerian Journal of Administrative and Political Studies*, 5(1), 69–90. <https://www.bsum.edu.ng/journals/njaps/v5n1/articles/article6.php>
- Bamber, P., Fernandez-Stark, K., Gereffi, G., & Guinn, A. (2014). Connecting local producers in developing countries to regional and global value chains: Update. *OECD Trade Policy Paper No. 160*. OECD Publishing. <http://dx.doi.org/10.1787/5jzb95f1885l-en>
- Bardhan, P. (2017). Corruption and development: A review of issues. In M. Johnston (Ed.), *Political corruption* (pp. 321–338). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315126647>
- Cheng, T. (2019). Special economic zones: A catalyst for international trade and investment in unsettling times? *The Journal of World Investment & Trade*, 20(1), 32–67. <https://doi.org/10.1163/22119000-12340122>
- Dixit, A., & Stern, N. (1982). Oligopoly and welfare: A unified presentation with applications to trade and development. *European Economic Review*, 19(1), 123–143. [https://doi.org/10.1016/0014-2921\(82\)90008-3](https://doi.org/10.1016/0014-2921(82)90008-3)
- Farole, T., & Akinci, G. (Eds). (2011). Special economic zones: Progress, emerging challenges, and future directions. World Bank Publications. <https://digitallibrary.un.org/record/710890?ln=en>
- Frick, S. A., Rodríguez-Pose, A., & Wong, M. D. (2019). Toward economically dynamic special economic zones in emerging countries. *Economic Geography*, 95(1), 30–64. <https://doi.org/10.1080/00130095.2018.1467732>
- Hesenli, M. (2023). Azərbaycanda maliyyə inkişafı və iqtisadi artım arasında əlaqələrin tədqiqi [Study of the relationship between financial development and economic growth in Azerbaijan]. *TURAN-SAM*, 15, 102–110.
- Khan, A., Afzal, I., Naseer, R., & Nadir, F. (2024). The global perspective of SEZs, EZs and EPZs: A critical evaluation of regular frameworks and policies in the context of KP. *International Journal of Social Science Archives (IJSSA)*, 7(1), 28–31. <https://ijssa.com/index.php/ijssa/article/view/192/128>
- Konysbek, A. (2022). Special economic zones as an innovative tool of public administration in regional development: The case of Kazakhstan. *The Innovation Journal: The Public Sector Innovation Journal*, 27(3), 3. https://innovation.cc/wp-content/uploads/2022_27_3_3_konysbek_economic-zone-innovative-tool.pdf
- Mangal, M. (2019). Institutional structure of special economic zones [Project Report]. International Growth Centre. <https://www.theigc.org/sites/default/files/2019/12/Mangal-2019-policy-paper.pdf>

- Namazova, H. (2023). Mənfəət vergisi və iqtisadi artım arasında əlaqənin tədqiqi [A study of the relationship between profit tax and economic growth]. *Turan-sam*, 15(Sp. Issue), 466-477. https://ub5.ba6.myftpupload.com/wp-content/uploads/2024/01/TURAN-SAM-ISCEMR-2023_SPECIAL_ISSUE.pdf
- Pakdeenurit, P., Suthikarnnarunai, N., & Rattanawong, W. (2014, March 12-14). Special economic zones: Facts, roles, and opportunities of investment. In *Proceedings of the International MultiConference of Engineers and Computer Scientists 2014* (Vol. 2, pp. 1-5). Hong Kong. https://www.researchgate.net/publication/289188337_Special_Economic_Zone_Facts_Roles_and_Opportunities_of_Investment
- Pathan, H. S. (2017). Special economic zone –A brief analysis of SEZs in India and statistics of some other countries. *International Journal of Research and Analytical Reviews*, July-September, IJRAR900050. <https://ijrar.com/issue.php?group=3&month=July%20-%20September&year=2017>
- PwC. (2024, December 30). *Georgia – Corporate – Tax credits and incentives*. PwC tax summaries. <https://taxsummaries.pwc.com/georgia/corporate/tax-credits-and-incentives>
- Roy, S. (2016). The smart city paradigm in India: Issues and challenges of sustainability and inclusiveness. *Social Scientist*, 44(5/6), 29–48.
- Steenbergen, V., & Javorcik, B. (2017). *Analyzing the impact of the Kigali special economic zone on firm behavior* (Working Paper F-38419-RWA-1). International Growth Centre. https://www.theigc.org/sites/default/files/2017/10/Steenbergen-and-Javorcik-working-paper-2017_1.pdf
- Stiglitz, J. E., & Pieth, M. (2016, November). *Overcoming the shadow economy*. Friedrich-Ebert-Stiftung. <https://library.fes.de/pdf-files/iez/12922.pdf>
- Tien, D. N., & Huong, N. Q. (2020). Assessment of industrial cluster policies in Viet Nam: The role of special economic zones in attracting foreign direct investment (ERIA Discussion Paper Series No. 333). https://www.eria.org/uploads/media/discussion-papers/Assessment-of-Industrial-Cluster-Policies-in-Viet-Nam_The-Role-of-Special-Economic-Zones-in-Attracting-Foreign-Direct-Investment.pdf
- Transparency International. (2022). *Corruption Perceptions Index: Azerbaijan*. Transparency International. <https://www.transparency.org/en/cpi/2022/index/aze>
- UNCTAD. (2019). *World Investment Report: Special economic zones*. https://unctad.org/system/files/official-document/wir2019_en.pdf

Отримано: 23 січня 2025 р.

Рецензовано: 3 лютого 2025 р.

Рекомендовано до друку: 5 березня 2025 р.